

VIURE DELS PAPERS

La transhumància i les polítiques agrícoles, ramaderes i mediambientals¹

Juan Ramón Iglesias, Ferran Estrada i Elisabet Nadal

J. R. IGLESIAS; F. ESTRADA; E. NADAL

La companyia de Lloveto i Farré de Cardet i Costa de Merli pujant el Port de Caldes per anar a les pastures de muntanya a la Vall d'Aran (juliol 2006).

De moment pinta bastant magre la cosa. Perquè, a vere, nantres visquem de lo que mos donen, tu. É molt vergonyós això, é trist això; vius dels papers, dels subvencions i subvencions. Quatre d'aquí, dos d'allà... Tothom eh? Avui no penso que hi haiga cap explotació que siga autosuficient, de dir, viure per si mateixa. (Home, 37 anys, la Vall de Boí).

La transhumància, el desplaçament d'animals i persones seguint el cycle natural de les pastures situades en entorns diferents, s'ha considerat sovint com un exemple d'activitat mil·lenària i determinada geogràficament. Aquesta visió no s'ajusta a la realitat i ajuda poc al seu coneixement. La transhumància té un fort caràcter històric, respon al seu moment, i depèn de factors socioeconòmics, demogràfics, polítics i culturals. Un dels elements que incideix en la seva pràctica són les formes de propietat, d'accés i d'ús dels recursos que necessita: animals, pastures, aigua, camins, cabanes i força de treball.

Avui la transhumància també depèn de la legislació i les polítiques agropecuàries i mediambientals autonòmiques, estatals i europees. D'una banda, aquestes polítiques i normatives regulen el funcionament de les explotacions ramaderes. D'altra banda, són la base d'un conjunt d'ajuts dels quals depèn la viabilitat econòmica de la ramaderia. En aquest article presentarem els aspectes bàsics de la legislació i de les polítiques que afecten avui la transhumància i la ramaderia ovina a l'Alta Ribagorça, amb l'objectiu de comprendre millor el seu funcionament i les vivències dels ramaders que la practiquen.

LA POLÍTICA AGRÍCOLA COMUNA (PAC)

La PAC és una de les polítiques més antigues de la Unió Europea i un dels seus pilars bàsics. Implantada l'any 1962, el seu cost representa el 40% dels pressupostos de la UE du-

rant el període 2007-2013. Els objectius inicials de la PAC eren assegurar la suficiència alimentària, estabilitzar els preus dels aliments en uns nivells raonables per als consumidors, i garantir unes rendes equitatives per als pagesos. Per assolir aquests objectius s'establí un sistema d'ajuts a la producció que ha esdevingut una de les parts més visibles i controvertides de la PAC. Alguns d'aquests ajuts són comuns arreu de la Unió Europea però d'altres varien en cadascun dels estats membres i comunitats autònomes.

La política agrícola ha sofert correccions puntuals i canvis d'abast més gran al llarg de la seva història. La primera reforma profunda va arribar a la dècada de 1980 amb el sistema de quotes, que buscava acabar amb el creixement de la despesa agrícola de la UE i la producció d'excedents, originats per la política d'ajuts a la producció. La reforma que va suposar uns canvis més grans va ser, però, la de 2003². Des d'aleshores, l'objectiu de la PAC no ha

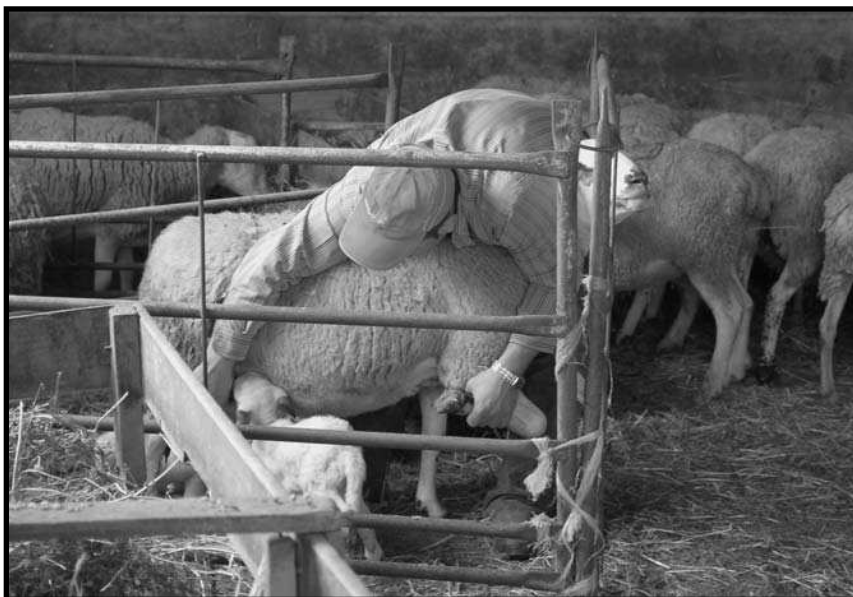
estat només produir aliments sinó fer-ho amb garanties de qualitat i sanitat i de manera compatible amb la conservació del medi ambient i el paisatge. D'acord amb això, s'han substituït les subvencions a la producció per ajuts directes al pagès, condicionant el pagament al compliment de normatives ambientals. Igualment, part dels diners que fins aleshores s'havien destinat a la PAC s'han assignat a programes de desenvolupament rural.

LA PRIMA PER AL BESTIAR OVÍ

L'ajut que té un pes més gran en les explotacions d'oví és la prima per al bestiar oví i cabrum. Creada l'any 1989 per compensar la disminució de la renda dels ramaders del sector, el seu import, un tant per cap, variava cada any segons els preus del mercat. A aquesta prima s'hi afegí l'any 1991 un complement fix per ovella, per les explotacions ubicades en zones classificades com a desfavorides o que, sent transhumants, hi portessin els animals un mínim de 90 dies a l'any.

Les reformes generals de la PAC també han afectat la prima ovina. L'any 1993 s'hi introduí una primera correcció amb l'objectiu de frenar l'augment de la cabana ramadera ocasionat pels ajuts a la producció: es fixà un nombre màxim de caps pels quals un ramader podria cobrar la prima, calculant-lo en base als animals declarats els anys 1991 i 1992 que constituïren el que es coneix com a «drets». Una nova modificació de l'any 2001 convertí la prima variable en fixa, establint el seu import per cada animal amb dret en 21 euros pel tram bàsic i set euros més pel complement per zona desfavorida.

La transformació més radical es va produir, però, amb la reforma de l'any 2003. D'una banda, es fixaren uns requisits sanitaris, ambientals i de benestar animal que les explotacions havien de complir per tenir dret a cobrar la prima. De l'altra, la quantitat a percebre es desvinculà del nombre de caps amb dret a cobrar-la que declaraven cada any els ramaders. A l'Estat espanyol, entre els anys 2003 i 2009 s'ha desvincu-

Carllà de Bono (Ribagorça) alletant un corder (gener 2007).

lat només el 50% de l'import de la prima. La suma que cada ramader ha de rebre per aquesta part desvinculada s'establí a partir de la mitjana d'animals amb dret a cobrar que tenia el període 2000-2002, comptant 14 euros per ovella per la prima base i el complement per zona desfavorida. El 50% restant de la prima continua essent variable i vinculat al nombre d'animals amb dret a pagament de l'explotació (14 euros per cap). A les explotacions que reben més de 5.000 euros de prima se'ls aplica la modulació, una reducció sobre el total percebut. A partir de l'any 2010 el desacoblament afectarà ja al 100% del valor de la prima.

Una altra línia d'ajuts que els ramaders d'oví poden sol·licitar des de l'any 2000 és la Indemnització Compensatòria de Muntanya (ICM). Es tracta d'una subvenció fixa de 2.500 euros per explotació per compensar la disminució de renda i els costos addicionals ocasionats pel fet d'estar situades en zones de muntanya.

La PAC té una repercussió forta en el dia a dia dels pastors. D'una banda, les gestions per complir la normativa i per sol·licitar els ajuts prenen cada cop més temps als ramaders. A més, els terminis administratius per a fer aquests tràmits acaben condicionant el calendari de l'explotació en un grau similar a la climatologia o al cicle reproductiu dels animals.

D'altra banda, les directrius i normatives regulen el funcionament

de les explotacions i les condicions que han de complir. Cada explotació ha de disposar d'un llibre de registre on s'identifiquen tots els animals i s'anoten totes les incidències de cadascun d'ells. L'Administració també controla els usos i la forma com es treballen les terres, la gestió de residus i dels animals morts, els tractaments veterinaris, les condicions sanitàries i de benestar dels animals, així com els moviments del bestiar, aspecte que afecta especialment els transhumants. Tot plegat fa que la feina dels ramaders sigui cada vegada més complexa i el seu marge de maniobra menor, contribuint a crear un sentiment de dependència i de manca de capacitat de decisió.

Finalment, la PAC és l'origen d'una sèrie d'ajuts que poden arribar a suposar més d'una tercera part de tots els ingressos d'una explotació. Per això, els ramaders consideren que sense les subvencions no podrien viure i perillaria la continuïtat de la ramaderia ovina:

Suerte tenemos de ellas, si no no viviríamos. Hoy con el ganao, si no es con las subvenciones, no vivirías; no habría ovejas. Explotaciones pequeñas por lo menos. (...) Hoy en día, si aguantas esto es porque te ayudas de la subvención; si no, no... Últimamente, con los precios del cordero... (Dona, 49 anys, Bonansa).

Molts d'ells, però, s'estimarien més poder viure només de la seva feina i consideren que dependre dels ajuts de l'Administració no és sostenible a llarg termini:

Jo sempre haig pensat que un negoci que l'han de subvencionar per ajudar a sobreviure, mai no serà un negoci de futur. Perquè no... No veus que s'haria de valorar amb això, amb la producció. Lo que passa que, mira, és lo que hi ha i no hi ha més. Però un negoci que l'han d'ajudar, això algun dia té un final. (Home, 43 anys, Montanui).

Però a més de la complexitat que la PAC introdueix en el funcionament de les explotacions, els canvis constants i cada pocs anys de la normativa agreuja el sentiment d'incertesa i de dependència que tenen els ramaders: si no volen perdre els ajuts han d'adaptar-se continuament a noves regles del joc, però aquestes canvien abans que hagin tingut temps d'acomodar-s'hi. Per això tenen la sensació que aquests esforços no hauran servit per a res: «Això durarà hasta que s'acabe. Al 2008 fan una revisió i com a molt al 2013 s'acaba...» (Home, quarantatres anys, el Pont de Suert). Per alguns ramaders el desacoblament de la prima és el primer senyal de la desaparició dels ajuts i, en conseqüència, també de les ovelles:

Poco a poco las irán quitando. Que empiezan así pa ir restando, restando y al final adiós subvención. De momento, pues una cosa por la otra, como se viene a quedar por el estilo, pues ahí te quedas. Mejor... no creo que nadie te diga que puede ser mejor; pienso que va a peor. Yo sí, yo pienso que las subvenciones las irán

quitando pero no sé... Desaparecerán las ovejas, eso seguro, eso clarísimo. (Dona, 49 anys, Bonansa).

Tot i que els efectes de la darrera reforma sobre les explotacions no es poden valorar encara amb detall pel poc temps que fa que està implantada, ja s'intueixen algunes repercussions. D'una banda, sembla que el desacoblament de la prima ha fomentat la caiguda del preu de les ovelles reproductores. Els ingressos obtinguts de la venda dels corders amb prou feines cobreixen els costos de producció, de manera que l'únic benefici amb què compten els ramaders són la prima i les subvencions. Per això, un cap de bestiar sense dret a prima no val res.

Si tu te véns una ovella i al vendre la ovella estàs obligat a cedir aquells drets, aquella ovella tindrà valor. Però si els drets te queden a tu, que tu seguiràs cobrant la subvenció, jo la ovella no m'interessa per res. Això ha trencat, ha destruït el mercat, perquè ja és un mercat inexistent, de la ovella, no del corder, de la ovella. Per què? Perquè, primer, jo te ho haig dit, nantres visquem de les subvencions, no visquem de... [la producció]. (Home, 37 anys, la Vall de Boí).

D'altra banda, el mètode de càlcul de la part desvinculada de la prima a partir dels drets posseïts els anys 2000-2002 afavoreix que les explotacions que van tenir els ramats més grans durant aquest pe-

ríode redueixin la seva mida: amb menys bestiar continuen rebent el mateix import per la part desvinculada de la prima, i els diners que perden per la reducció de la part lligada al nombre de caps és menor als costos de mantenir aquests animals.

Igualment, el nou sistema d'ajuts desincentiva el creixement dels ramats. Encara que un ramader compri ovelles amb dret a prima no podrà cobrar el 50% de l'ajut desvinculat de la producció, que quedarà en mans de l'antic propietari. Aquesta situació perjudica els ramaders més joves que voldrien augmentar la mida dels seus ramats per viure exclusivament del bestiar i, per tant, dificulta el relleu generacional i l'aparició de noves explotacions.

En resum, sembla que la reforma estimula la reducció del nombre de caps en el cas dels ramaders de més edat, alhora que fa difícil la incorporació de joves al sector. Es genera així una situació que els mateixos ramaders veuen amb perplexitat ja que, en comptes d'afavorir la continuïtat de l'activitat ramadera, que és el que creuen que haurien de potenciar les polítiques ramaderes, té l'efecte contrari.

Jo el que no entenc és que un jove agricultor que a l'any 2000 (...) va començar a comprar drets d'ovelles i ficar-se, ara li queda sol el 50% de la subvenció; si por ejemplo tingués 1.000 ovelles, 1.000 drets que s'hague comprat ara, li pagaran [per] 500

J.R. IGLESÍAS; F. ESTRADA; E. NADAL

Monrós de Peranera triant les ovelles a la muntanya d'Erta (agost 2006).

ovellas. Conque no volen que si fique digú... Això lo que comportarà és que la txent que tenen ja 60 anys, que pleguen antes de la cuenta. (Home, 40 anys, Montanui).

ELS AJUTS AGROAMBIENTALS

Els conceptes «agroambiental» i «condicionalitat» il·lustren molt bé el canvi en els objectius de la PAC des de la producció cap a la protecció del medi ambient i del paisatge agrari. «Agroambiental» remet a les repercussions que l'agricultura i la ramaderia tenen en el medi i en el paisatge. «Condionalitat» fa referència als «requisits legals de gestió» i les «bones condicions agràries i mediambientals» que les explotacions han de complir per accedir als ajuts i que, cas de no fer-ho, a més d'una sanció, pot suposar una rebaixa en la quantitat a rebre i, fins i tot, la retirada de la subvenció.

Amb els ajuts agroambientals es vol potenciar pràctiques agropecuàries que contribueixin a mantenir el medi ambient i el paisatge agrari. Bona part de les subvencions que reben avui els ramaders només estan pensades per donar suport a aquestes pràctiques i no per fomentar la producció. Un d'aquests ajuts és la prima per a la millora i el foment de prat i pastures naturals en zones de muntanya, finançada pel Fons Europeu Agrícola de Desenvolupament Rural, creada per evitar l'abandonament dels usos agropecuaris del sòl. Altres subvencions relacionades amb el medi ambient són els ajuts per a la ramaderia ecològica i les compensacions per pasturar en zones amb presència de l'ós.

Una de les implicacions d'aquesta política és el canvi en la funció social de la ramaderia. En la nova PAC, els efectes de determinades pràctiques sobre el territori i el paisatge han deixat de ser una conseqüència involuntària de la ramaderia per convertir-se en una finalitat en si mateixos. Igualment, els ramaders han passat a ser jardiniers de la muntanya i no productors d'animals.

Alguns dels ramaders no entenen per què ara es valora la funció mediambiental de la seva feina, quan l'han feta des de sempre. Són ells els que han creat el paisatge i conserven

els prat nets, mantenen amb els seus ramats unes pastures d'alta muntanya de gran valor ecològic, conviuen amb espècies de flora i de fauna protegides que, en ocasions, els són perjudicials i que en algun cas com l'ós han estat reintroduïdes recentment. Per això, pensen que l'Administració els hauria de deixar fer i no imposar-los unes normes pensades per uns tècnics de Barcelona, Saragossa, Madrid o Brussel·les que desconeixen les pràctiques agràries del país i miren més per la fauna salvatge que no pas per la gent que viu al territori:

L'Administració sempre va més de cara a ajudar a que tot estiga *majo* i bé, i a que hi haiga tots els animalons possibles. I, en canvi, a l'hora dels ganaders, ti donen pel cul tant que volen. É una cosa contradictòria. Si si carguen els animals [ovelles, vaques], se'ls poden fotre al nas, els [ajuts] agroambientals, que... Lo que fa una agroambiental é una vaca que peix allà an una costera i te ho llímpie o un ramat d'ovelles i que ti quede ben *majo*... És que isto país està molt pels animalons [fauna salvatge] i que hi haiga de tot i, en canvi, al que hi ha estat tota la vida, que ho ha mantingut, a aquell totxo [garrotada]. I d'ixa manera no fem res. (Home, 37 anys, Montanui).

D'altres ramaders, orgullosos de la seva professió, es neguen a ser els

jardiniers de les muntanyes perquè els turistes ho trobin tot ben bonic i reclamen viure dignament del seu treball: «I lo que no podem ser és jardiniers tapoc. Si tenim un ramat é pa viure'n, del ramat; molt bé que vaigue bé pa'l terreno, però jardiniers no.» (Home, 32 anys, el Pont de Suert).

LA SANITAT ANIMAL I EL SANEJAMENT

Tot va canviar quan l'Administració va començar les campanyes de sanejament. Mos ho van sacar tot. Lo poc que teníem, que era la llibertat de moviment, mos ho han sacat. (Home, quaranta-tres anys, el Pont de Suert).

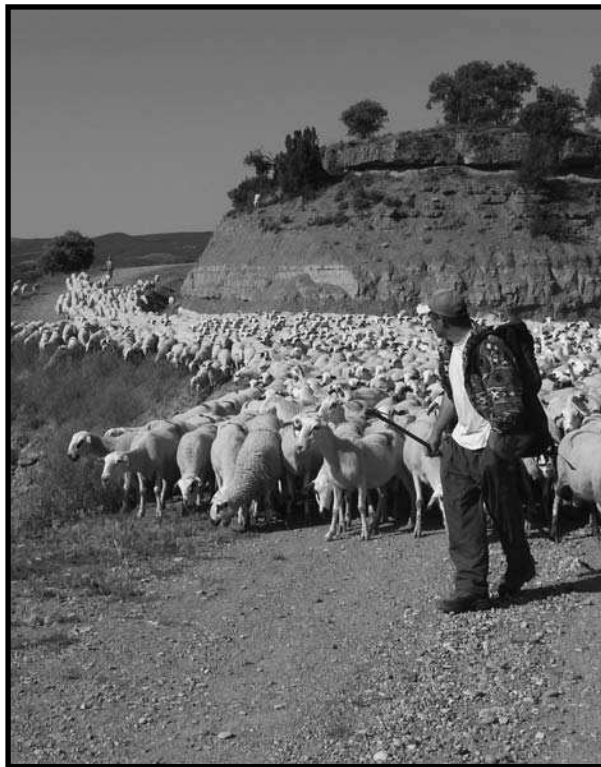
El control sanitari dels animals i les repercussions que té en el maneig del ramat són temes que preocupen molt als ramaders. La llengua blava, la *scrapie* i especialment la brucel·losi són les malalties ovines que es controlen més i que poden tenir unes conseqüències més negatives per ramats i ramaders.

Les campanyes de sanejament són el mecanisme que utilitza l'Administració per eradicar la brucel·losi. Des de l'any 1989, totes les explotacions d'oví tenen l'obligació de controlar un cop a l'any tots els animals majors de sis mesos. Les ex-

J. R. IGLESIAS; F. ESTRADA; E. MADAL

Carmen de Ribes guardant el ramat a Bonansa (agost 2009).

Lloveto de Cardet per la cabanera a prop de la collada de Tòlba (Ribagorça) en el trajecte de pujada des de Valmanya (Segrià) fins a Cardet (Alta Ribagorça) (juny 2007).

plotacions obtenen la seva qualificació sanitària segons els resultats d'aquestes anàlisis. Quan surten animals afectats per la malaltia, les mesures a seguir poden anar des del sacrifici de les bèsties que han donat positiu, la immobilització de la resta del ramat i la prohibició de vendre animals, fins al sacrifici de tot el ramat (buidat sanitari) quan el nombre de caps afectats és més elevat. El ramader pot reclamar una indemnització a l'Administració pels animals que ha hagut de matar.

Els ramaders ribagorçans coneixen bé el problema de la brucel·losi i hi són molt sensibles. L'aprofitament de les pastures d'alta muntanya i la transhumància són dues pràctiques on les possibilitats de contagi són més grans, però són bàsiques per al maneig dels ramats i la viabilitat de les explotacions de la comarca. A més, als anys 2003 i 2004 es produïren uns brots de la malaltia que obligaren a sacrificar més de 7.000 caps de 15 explotacions que pasturaven la muntanya de Castanesa.

Després de vint anys de funcionament, les opinions sobre les campanyes de sanejament són diverses. Hi ha ramaders que dubten de la seva eficàcia:

Està clar que lo que fan ara no és solució. És difícil la solució perquè és una cosa que està a l'ambient. Ademés l'analítica que fan ara jo no sé si és prou fiable per-

què, un animal vell, pot tenir la brucel·la a l'os i no la detecten i aquell animal igual infecta. Jo com que sóc anti-sanejament... El millor sanejament, deixar de sanear. A nivell de medicina no sé si repercutís molt. Però lo que sí està clar és que n'hi ha i n'hi haurà. Perquè jo conec gent que tenien 4 o 5 zeros [quatre o cinc anàlisis sense cap positiu] i ara estan matant 150 o 200 ovelles i no n'han comprat cap ni han barrejat amb ningú. (Home, 43 anys, el Pont de Suert).

En aquest sentit, creuen que hi ha causes d'aquesta malaltia que l'Administració no controla, com per exemple els animals salvatges, i es queixen del doble criteri utilitzat: «A vere sinó l'han de portar els isards, si la porten els crabes. Però això no els interessa. O tots blancs o tots negres.» (Home, 43 anys, el Pont de Suert).

Jo penso que és un tema que no sap digú lo que passa astí, perquè veus coses rares. Alguna vegada potser sí que el patxés ha tingut la culpa, jo no ti dic pas que no; (...) perquè, bueno, antes els coses anaven una mica... Mira, sacar els velles i ja està. Però de uns anys ent'ací no. Jo penso que és una cosa imprevisible, que no si pot trobar la raó d'a on ve tot (...). Com pot ser que un tio faiga els coses bé i de golpe i porraso 50 vaques dolentes? (...). Tu, els ovelles allà al corral te'ls controlaran, els vaques a l'estac... Però tu, qui anirà a con-

trolar els txabalins i els isards i els corzos? I tots iixos acamparan a sus anchas! (Home, 37 anys, Montanui).

Alguns, fins i tot dubten que hi hagi un interès real en eradicar la malaltia, i consideren que el sanejament i la normativa sanitària són una manera de pressionar els ramaders perquè tanquin les explotacions: «A l'Alta Ribagorça fa 10 anys hi ere 25.000 ovelles, avui no sé si en queda 12.000 i amb tendència a anar disminuint més. El mateix poc ànimo que tinc jo el tenen tots.» (Home, 43 anys, el Pont de Suert).

Per contra, altres ramaders consideren que les campanyes de sanejament són positives i han notat millores en el ramat des que es fan:

Jo crec que algo hi ha, no 100% però algo hi ha. Jo, de quan hem eliminat la brucel·losi, haig tingut menos problemes d'avorts, menos diàrrees i en general menos problemes de tot amb malalties. Jo hi crec algo; encara que en vaiga matar alguna que no ho era i en vam deixar alguna que n'era i no va marcar, jo penso que sí, que és molt bo fer sanejament, que ha estat bo. Tamé hi era més febres de Malta antes que ara (Home, 56 anys, la Vall de Boi).

Els ramaders transhumants són molt sensibles a aquest tema, ja que les conseqüències que té per a ells l'aparició d'alguns animals malalts són pitjors que per als ramats fixos. El bestiar no es pot moure sense tenir les guies que l'identifiquen i certifiquen que no té cap malaltia i, per obtenir-les, han de fer el sanejament trenta dies abans d'iniciar el viatge com a màxim. Si surt algun cas positiu, tot el ramat queda immobilitzat fins que els resultats de la contra-anàlisi el desestimen o, si el confirmen, fins que surten bé dues anàlisis consecutives.

La immobilització del ramat a la finca d'hivern o a les pastures d'estiu és una dificultat greu, especialment quan es tenen arrendades amb data d'entrada i de sortida. En el millor dels casos això suposa pagar més dies de lloguer, però també pot ser que no hi hagi més menjar o que el propietari necessiti la finca per a altres usos. La immobilització dels animals a les pastures d'estiu també és un problema: els

ramaders transhumants no solen tenir instal·lacions preparades per passar-hi l'hivern amb tot el ramat, ni tampoc disposen de prou herba emmagatzemada.

La divisió político-administrativa agreuja les limitacions que el sanejament imposa als ramats transhumants. L'àrea en què es mouen els ramaders ribagorçans és fronterera entre Catalunya i Aragó i inclou comarques amb qualificacions sanitàries diferents. Sovint, les dues administracions autonòmiques no apliquen igual els criteris per immobilitzar les explotacions. Igualment, dues comarques veïnes poden tenir qualificacions sanitàries diferents i els ramats de la comarca pitjor qualificada no poden accedir a les pastures de qui té una qualificació superior, malgrat no tenir animals malalts.

Tot això fa que els moviments de bestiar siguin cada cop més difícils i que els ramaders visquin el control i la rigidesa en l'aplicació de la normativa com una persecució de l'Administració contra la transhumància. En aquest sentit, les complicacions que els suposa el sanejament és una de les raons que donen els ramaders per abandonar la transhumància.

A part de que també, lo que volen [l'Administració], suposo jo que ho fan pr'això, per la comoditat de que les ovelles estiguen més estacionades. Perquè, ja canviant de província has de tornar a mirar sang; això te crea uns problemas de la punyeta: si estàs a diferenta comunidad [autònoma] igual no pots tornar, si te surt una ovella tan siquiera. I estàs a pastos allà baix i se t'acaba les fetxas que has de deixar els pastos, i és un gran problema. I això què és? Pues la txent han reduït, coma jo [i ha abandonat la transhumància]. (Home, 40 anys, Montanui).

Això és un problema pels transhumants, si et surt una ovella dolenta (...). És el problema que tenim els que som transhumants, com que no quedam dingú desafortunadament, no hi ha força de res. Alshores l'administració, per controlar aquesta emfermedat, pues diu que els animals aquí naixen i aquí s'han de morir. O sea, que no es botxen. Alshores clar, los quatre que quedam que ni podem estar aquí, ni podem estar allà, pues aguestos, som els que ham de

bailar sempre en la más fea. Però que ara, si jo no em botxo d'aquí, que no necessito una guia de transhumància i em surt una ovella dolenta, la mato i ja s'ha acabat. Sin embargo, si tinc que necessitar una guia, pues tinc que fer dos zeros... Però bueno, com que només quedam que quatre que mos moguem... Pes jo suposo que perquè desapareguem... És lo que volen. (Home, 43 anys, Montanui).

CONCLUSIONS

Al llarg d'aquestes pàgines hem vist com les polítiques i normatives que afecten la ramaderia ovina repercuteixen de manera significativa en la feina diària dels ramaders i en els seus ingressos. El pes dels aspectes legals i administratius en el funcionament i la continuïtat de les explotacions és cada cop més gran i, en molts casos, pot ser tan determinant per al futur de les explotacions com el preu de venda dels corders o el cost de les matèries primeres. Aquesta situació genera en els ramaders un sentiment de pèrdua de la capacitat de decidir sobre la seva feina i el seu futur. D'una banda, estan sotmesos a una reglamentació i a un control exhaustiu i continuat de les seves activitats, que els obliga a uns tràmits burocràtics i unes pràctiques que, sovint, consideren poc lògiques. De l'altra, no poden viure

del producte del seu treball sinó que depenen d'uns ajuts que tenen un futur incert i que els exigeixen un sens fi de condicions. Finalment, les darreres reformes de la PAC orientades cada cop més a la gestió ambiental i del paisatge, entren en contradicció amb la seva forma d'entendre la ramaderia i el seu ofici. En resum, tenen la sensació que les polítiques i la gestió de l'Administració no afavoreixen la conservació dels ramats sinó tot el contrari.

Notes

1. Aquest article és una adaptació del capítol titulat «Els papers» del llibre *Transhumàncies del segle XXI: Ramaderia ovina i transhumància a l'Alta Ribagorça*, que es publicarà dins la col·lecció Temes d'Etnologia de Catalunya del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, i és el resultat d'una recerca feta pels autors els anys 2005-2007 per a l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya. L'àrea de la recerca inclou els municipis del Pont de Suert, la Vall de Boí i Vilaller a l'Alta Ribagorça catalana, i els municipis de Bonansa i Montanui de la comarca aragonesa de la Ribagorça. Sobre la recerca vegeu NADAL, E, IGLESIAS, J.R., ESTRADA, F (2008). «Transhumàncies del segle XXI: la ramaderia ovina i la transhumància a l'Alta Ribagorça». *Revista d'Etnologia de Catalunya*, 33:157-162.
2. Tots els fragments són d'entrevistes fetes a ramaders d'oví ribagorçans.
3. No hem inclòs cap referència a les directives i a la legislació per alleugerir el text. Aquestes referències es poden consultar en el llibre *Transhumàncies del segle XXI*.

Un crestó de la ramada de Lloveto de Cardet mirant cap a Vilaller (Alta Ribagorça) des de la Serra de Sis (juny 2007).